

SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

ODRŽIVI KULTURNI TURIZAM U MALIM
POVIJESNIM GRADOVIMA

Mentor:

Doc. Dr. Sc. Davorka Mikulić

Student:

Alen Budrović

Split, lipanj 2019.

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
2. ODRŽIVI TURIZAM.....	3
2.1. Potreba za održivim razvojem turizma	3
2.2. Pojam održivost	4
2.3. Definiranje pojma održivog turizma	5
2.3.1. Izazovi održivog razvoja u turizmu	6
3. KULTURNI TURIZAM.....	9
3.1. Kultura i kulturna baština	9
3.2. Međuodnos kulture i turizma.....	12
3.3. Problemi razvoja kulturnog turizma	14
4. ODRŽIVI KULTURNI TURIZAM U MALIM POVIJESNIM GRADOVIMA	16
4.1. Temeljne značajke malih povijesnih gradova	16
4.2. Prednosti i nedostaci razvoja turizma u malim povijesnim cjelinama	17
5. GRAD TROGIR	19
5.1. Kulturni resursi	19
5.2. Problemi razvoja kulturnog turizma grada Trogira	21
5.3. Smjernice razvoja održivog kulturnog turizma u gradu Trogiru	23
6. ZAKLJUČAK	26
LITERATURA	27
POPIS TABLICA.....	29
POPIS SLIKA	30
SAŽETAK.....	31
SUMMARY	32

1. UVOD

Turizam je globalni fenomen koji je svoj veći dio rasta na svjetskom tržištu doživio tijekom 20. stoljeća. Masovni turizam je jedan od oblika turizma koji je doprinio sve većem rastu. Tijekom vremena stvorila se potreba za održivim razvojem resursa destinacije. Kako se tema rada oslanja na male povijesne gradove, odgovor na rješavanje posljedica masovnog turizma krije se u održivom obliku kulturnog turizma. Naime, radi se o cjelinama koje su prostorno ograničene, ali zato posjeduju velika kulturna bogatstva u obliku povijesnih građevina, umjetnina, umjetničkih djela poznatih autora, i brojne druge karakteristike privlačne turistima koji su željni ekspanzije kulturnog znanja. Iz svega navedenog proizlazi zaključak kako te cjeline imaju značajnu ulogu s aspekta razvoja turizma. Kako se fokus stavlja na male povijesne gradove, cilj rada je ukazati na vrijednosti koje te cjeline posjeduju, pogotovo s konteksta kulturnih atributa, ali isto tako potrebno je naglasiti važnost i implementaciju zaštite kulturnih resursa kao i adekvatnu valorizaciju istih. Primjer opisa cilja rada je upravo grad Trogir koji obiluje kulturnim resursima, ali se suočava s problemima iseljavanja stanovništva, velikog broja posjetitelja, te neadekvatne provedbe zaštite i planiranja očuvanja povijesnih građevina. Implementiranjem održivog kulturnog turizma grad Trogir se može još više etablirati na turističkom tržištu.

Iz temeljnih ekonomskih znanja izdvaja se ono najbitnije, a to jest, svijet je područje koje obiluje brojnim raznovrsnim resursima koji su ograničeni, te tako nedostatni za zadovoljavanje svih ljudskih potreba. Sukladno tome, svi koji rade u proizvodnji bilo materijalnih ili nematerijalnih proizvoda (turizam) nastoje implementirati u strategijama proizvodnje temeljne principe održivosti. Stoga, kao adekvatan primjer održivog oblika turističkog proizvoda jest održivi kulturni turizam koji se opisuje u radu.

Kako sam termin u sebi sadrži elemente održivosti i kulture potrebno je razdvojiti ova dva pojma radi shvaćanja veće cjeline. Nakon uvoda u drugom dijelu rada opisuje se održivi turizam, to jest njegovi sam početci nastanka, povezanost s glavnim elementima pojma održivosti i koji su to izazovi u implementaciji i razvoju.

U drugom poglavlju opisuju se karakteristike i povezanost turizma i kulture, te također i određeni problemi u razvoju. Glavni predmet rada su upravo mali povijesni gradovi. Njihov opis, te prednosti i nedostaci razvoja turizma u takvim malim cjelinama dio su trećeg dijela rada.

Četvrti dio rada se fokusira na primjer iz Hrvatske, grad Trogir kao mali povijesni grad koji sadrži potencijale implementiranja održivog kulturnog turizma s ciljem dugoročnog prosperiteta lokalne zajednice. Naravno grad se suočava s problemima iseljavanja stanovništva te neadekvatne valorizacije resursa, stoga cilj rada jest ukazati na smjernice održivog pristupa razvoju kulturnog turizma

Završni dio rada jest osvrt na tematiku, te popis literature kao izvore u istraživanju problematike.

2. ODRŽIVI TURIZAM

2.1. Potreba za održivim razvojem turizma

Kako bi se uopće započela tema o održivom turizmu potrebno je sagledati zašto se upravo termin održivosti sve više koristi u svim granama gospodarstva, a tako i u turizmu. Uvidom u povijest turizma ono bilježi najznačajnije pomake razvoja u razdoblju prošlog stoljeća. Radi se o razdoblju u povijesti čovječanstva koje se može opisati kao vrijeme inovacija i poboljšanja ljudskog života. Unaprjeđenje infrastrukture i pojava novih oblika transporta kao što su automobil, željeznica, brod i avion omogućili su bržu i efikasniju povezanost cijelog svijeta. Prethodno navedenim, prijevozna sredstva i infrastruktura čine jedan od najbitnijih preduvjeta za brži razvoj turizma. Uz bolju prometnu povezanost važno je naglasiti i ostale faktore koji su također bitni elementi razvoja, kao što je povećanje sveukupnog bogatstva ljudi, slobodnog vremena i sve većeg interesa za putovanjima.

Posljedično, ljudi su putovali u razne destinacije koje su pružale atrakcije, te prostor i vrijeme za opuštanje. Slijedom svega navedenog razvio se masovni turizam kojeg karakteriziraju putovanja velikog broja turista koji putuju najčešće u grupama, te posjećuju one destinacije gdje mogu uživati i vidjeti određene atrakcije. Isto tako ti isti turisti pokazuju interes za ponovnim dolaskom.

Specifično gledajući od 1960. do 1980. godine turizam bilježi najznačajniji rast, kao posljedica ekonomskog i tehnološkog razvoja. Upravo je vrijeme nakon Drugog svjetskog rata razdoblje velikih promjena kao što su: bolja naobrazba, razvoj aviona, pojava televizije, paketi proizvoda turoperatora i druge.¹

Radi bolje percepcije o kakvom se rastu radi, pokazuje podatak da je u 1960. godine zabilježeno 25 milijuna međunarodnih turističkih dolazaka, a ta se brojka u samo trideset godina povećala na nevjerojatnih 425 milijuna. U još manjem vremenskom razmaku od 1990. godine do 2008. bilježi se još veći rast s spomenutih 425 milijuna na 982 milijuna dolazaka.² U razdoblju do 2020. godine očekuje se da će ta brojka doseći razinu od 1,6 milijardi ljudi koji putuju na kraće ili duže relacije.³

¹ Sezgin E., Yolal M. (2012) : Golden Age of Mass Tourism: Its History and Development, Visions for Global Tourism Industry - Creating and Sustaining Competitive Strategies, Murat Kasimoglu, IntechOpen, str. 73-90.

² World Tourism Organisation (2000): Report of Multistakeholder Working Group on Tourism

³ ibidem

Sveukupno gledajući turizam se počeo prikazivati kao važna grana gospodarstva koja omogućuje ekonomski razvoj u okviru prihoda koje generira, te povećanja broja zaposlenih. Zahvaljujući povećanju slobodnog vremena i dohotka, ljudi su sve više pokazivali interes za putovanjem, pogotovo radi postojanja sadržaja kao što su infrastruktura i prometna sredstva. Sve to rezultira velikoj količini potražnje koja koristi i „kupuje“ proizvod destinacije, to jest njene resurse. Imajući u vidu ekonomsku teoriju ili znanja, kao jedna od prvih saznanja jest da je planet Zemlja područje mnogobrojnih resursa koji su iskoristivi, ali ne i neograničeni.

Sukladno ograničenim resursima potrebna je implementacija alternativnog oblika turizma, to jest održivog turizma o kojem će se detaljno govoriti u daljnjem radu.

2.2. Pojam održivost

Radi definiranja pojma održivog turizma potrebno je shvatiti koji su to glavni elementi i što u načelu znači održivost. Polazi se od toga da treba imati na umu stanje stvari, mjesta i drugih resursa u budućnosti. Subjekti koji koriste te resurse radi zadovoljavanja svojih potreba i želja su ljudi koji čine osim resursa drugu najvažniju komponentu definicije. Sukladno tome održivost je današnje ulaganje napora u očuvanju resursa kako bi buduće generacije imale jednake koristi od istih⁴. Planet Zemlja sastoji se od svih potrebnih resursa kako bi ljudi, životinje i cijeli živi svijet mogao opstati. Nažalost, ljudi su dio tog sustava koji su se tijekom vremena toliko razvili u mogućnosti stvaranja da se razina tih resursa dovodi u pitanje. Način iskorištavanja resursa za sve veće ljudske potrebe se treba promijeniti kako bi uspostavila izgubljena ravnoteža⁵.

Postoje stoga tri glavne komponente⁶:

- Ekonomska
- Društvena
- Okolišna

Ekonomska komponenta se referira na mogućnost proizvodnje dobara i usluga kontinuirano kroz određenom vremensko razdoblje što pridonosi gospodarskoj stabilnosti⁷. Sa aspekta

⁴ Harris, J. (2003): Sustainability and sustainable development, International Society for Ecological Economics Internet Encyclopaedia of Ecological Economics, str. 1-12.

⁵ Ben-Eli M. (2005): Sustainability: Definition and Five Core Principles, A New Framework, The Sustainability Laboratory, str. 2-9.

⁶ Harris, J. (2003): Sustainability and sustainable development, International Society for Ecological Economics Internet Encyclopaedia of Ecological Economics, str. 1-12.

⁷ Ibidem

turizma potrebno je voditi računa o prirodnim i kulturnim resursima koji ne mogu zadržati svoju originalnu formu ako se neodgovorno koriste.

Kad se govori o društvenoj komponenti bitno je voditi računa o resursima koji doprinose blagostanju društvene zajednice posebno s pogleda njihova zdravlja, pozicije u društvu, te obrazovanja i mogućnosti sudjelovanja u donošenju odluka⁸. U turističkom smislu potrebno je osigurati svim rezidentima normalan život i da se sve odluke donose u skladu interesa lokalne zajednice.

Osim ove tri komponente, autor Michael Ben Eli⁹ u sastavni dio održivosti navodi i duhovni segment opisujući ga kao potrebu da ljudi sagledaju gdje se nalaze i koje su to granice ljudskog stvaralaštva kako bi se poduzele odgovarajuće akcije prije nego li je to prekasno.

Svaka komponenta održivosti zahtijeva provođenje akcija radi uspješne provedbe održivog razvoja. Sa ekonomskog aspekta treba težiti povećanju produktivnosti resursa, usklađivanje svjetske ekonomije s mogućnostima prirodne regeneracije, te korištenju tržišnih mehanizama radi bolje alokacije resursa¹⁰. Radi blagostanja društva potrebno je podići razinu obrazovanja kao i pristup obrazovanju, te korištenje obnovljivih izvora energije.

2.3. Definiranje pojma održivog turizma

Razumjevši temeljne koncepte održivosti potrebno je iste implementirati u turizmu. Održivi turizam se onda definira kao oblik turizma koji se razvija i nudi aktivnosti za svrhu privlačenja posjetitelja i zadovoljavanja njihovih potreba, ali da pritom vodi računa ponajprije o okolišu, to jest stanju prirodnih i kulturnih resursa, budućem ekonomskom razvoju i društvu.¹¹

Počevši od okoliša veoma je bitno da se očuvaju izvorne vrijednosti, to jest materijalni resursi pogodni za proizvodnju raznoraznih dobara. Tu također spadaju i kulturni resursi kao bogatstvo koje se treba shvatiti kao najvrijednije, jer je ono odraz mjesta ili destinacije koja se posjećuje, te ujedno i ponos rezidentnog stanovništva.

⁸ Harris, J. (2003): Sustainability and sustainable development, International Society for Ecological Economics Internet Encyclopaedia of Ecological Economics, str. 1-12.

⁹ Ben-Eli M. (2005): Sustainability: Definition and Five Core Principles, A New Framework, The Sustainability Laboratory, str. 2-9.

¹⁰ Ibidem str.4-5.

¹¹ Juganaru I., Juganaru M. i Anghel A., (2008), Sustainable tourism types, Annals of University of Craiova - Economic Sciences Series, 2, (36), str. 797-804.

U ekonomskom smislu cilj održivog razvoja jest potpuna promjena percepcije kod aktera turizma da ono nije sredstvo „brze zarade“ već alat za današnji, ali i budući ekonomski razvoj što se ponajprije odnosi na generiranje prihoda i otvaranje novih radnih mjesta.

Kao najvažniji aspekt održivog razvoja jest upravo društvo. Ono daje sliku destinacije, mogućnost dubljeg upoznavanja kulture i načina života. Aktivnosti turizma trebaju poštovati postojanje tih vrijednih zajednica i nastojati da posjetitelji ne budu uzrok njihovog nestanka. Sve veća važnost se pridodaje lokalnom stanovništvu i ono čini jedan od najvažnijih elemenata atraktivnosti što je dodatan motiv akterima turizma da svoje aktivnosti temelje na održivim principima. Održivi turizam bi trebao težiti razvoju ekonomije, društva i okoliša s dugoročnim pogledom. Destinacije koje bilježe visoki stupanj posjećenosti suočavaju se s problemima degradacije okoliša, destrukcije vizualnog identiteta i sve više s otporom lokalnom stanovništvu prema turistima u smislu da žele držati do svog ponosa i osigurati normalan način života.

2.3.1. Izazovi održivog razvoja u turizmu

Turistički broj dolazaka kao pokazatelj koji iz godine u godinu raste iskazuje potrebu za kontrolom, jer dolazi do prezasićenosti destinacije u kontekstu iskorištavanja njenih resursa. Promatrajući svaku destinaciju zasebno uočljivo je kako je svaka jedinstvena sama za sebe. Izazovi održivog razvoja se posebno ističu u obalnim destinacijama koje su se razvijale tijekom vremena bez konkretnog planiranja, stoga je rezultat velika koncentracija otpada i degradacija okoliša.¹²

Sa istim takvim izazovima se suočavaju i povijesni gradovi koji zbog velikog stupnja atraktivnosti bilježe veliki broj posjeta, ali što posljedično djeluje na formiranje gužvi, te na promjenu ponašanja rezidenata prema turistima. Okoliš ili prirodno okruženje je onaj element koji zahtijeva najveću pažnju, jer je osjetljivo i na najmanju koncentraciju posjetitelja na jednom području.

Sagledavajući motive putovanja neosporivo je da ljudi putuju u ona mjesta koja će im pružiti mogućnost odmora s atributima sunca i mora. Prethodno navedenim klima igra važnu ulogu s konteksta održivog razvoja. U tom smislu dolazi do paradoksa, to jest klima je važan preduvjet

¹² UNEP i UNWTO, (2005): *Making Tourism More Sustainable - A Guide for Policy Makers*, (Internet), raspoloživo na: <http://www.unep.fr/shared/publications/pdf/DITx0592xPA-TourismPolicyEN.pdf>, (5.4.2019).

razvoja turizma, ali taj isti turizam je jedan od pokretača negativnih klimatskih promjena kao što je podizanje razine mora, erozija plaža, nestašica vode itd.¹³

S ekonomskog gledišta turizam pomaže manje razvijenim zemljama koji sadrže bogate prirodne i kulturne resurse u generiranju prihoda i povećanju stupnja zaposlenosti. Problem koji se javlja su niske plaće i male mogućnosti napretka u poslu. Cilj je da se taj izazov riješi davanjem veće važnosti svim akterima u turizmu na način da ih se stimulira većom plaćom i boljim uvjetima rada kako bi bili produktivniji, te tako doprinosili ekonomskom razvoju svoje zemlje.

Neophodno je za održivi razvoj da se omogući očuvanje svih resursa, pogotovo prirodnih i kulturnih, no ono zahtijeva i velika financijska ulaganja koja se ne izdvajaju od lokalnih samouprava u dovoljnoj mjeri. Turizam u velikom djelu pomaže u generiranju potrebnih sredstava, ali mora se njime upravljati s kontrolom da se omogući lakše očuvanje resursa kao elementima atrakcije.

Govoreći o razvoju turizma na održivi način potrebno je shvatiti da se radi o grani gospodarstva koja uključuje ljude, stoga je potrebno osigurati sve preduvjete za njihovu sigurnost i zdravlje, u suprotnom turizam neće doživjeti blisku, a niti daljnju budućnost.¹⁴

Prema UNEP-u i WTO-u u 12 glavnih ciljeva održivosti ubrajaju se:¹⁵

- Ekonomski razvoj
- Prosperitet lokalne zajednice
- Kvaliteta zapošljavanja
- Društvena jednakost
- Ispunjenje potreba turista
- Lokalna kontrola
- Boljitak zajednice
- Bogatstvo kulture
- Fizička integriranost
- Biološka raznovrsnost

¹³ UNEP i UNWTO, (2005): *Making Tourism More Sustainable - A Guide for Policy Makers*, (Internet), raspoloživo na: <http://www.unep.fr/shared/publications/pdf/DTIx0592xPA-TourismPolicyEN.pdf> , (5.4.2019).

¹⁴ Ibidem

¹⁵ Ibidem

- Efikasno iskorištavanje resursa
- Čistoća okoliša

Održivi oblik turizma je pravac koje sve zemlje trebaju slijediti ukoliko su uključene u turističke tokove. Dinamika turizma i nepromišljeno iskorištavanje resursa je uzrok promijene stajališta kod mnogih subjekata o drugačijoj percepciji turizma koja gleda dalje u budućnost, a da pritom uzima u obzir društvo, ekonomiju i okruženje.

Kako se tema rada odnosi na održivi kulturni turizam u malim povijesnim gradovima ovaj dio rada služi kao informativna osnova o održivosti i njenim implikacijama u turizmu.

3. KULTURNI TURIZAM

3.1. Kultura i kulturna baština

Kako bi se razumio kulturni turizam sa općeg i šireg aspekta potrebno je sagledati termine i objasniti što je to kultura i kulturna baština. Kultura je pojam kojega je teško definirati, ali u suštini same definicije nalazi se čovjek zajedno sa svojim okruženjem, to jest zajednicom ljudi sličnih karakteristika, interesa i ideja. Stoga, kultura je svijest o postojanju određene zajednice ljudi koja se diferencira od okoline ili drugih zajednica po načinu govora, jezika koji se koristi u komunikaciji, hrani (priprema jela, tradicionalna hrana itd.), provođenju vremena u društvu, religijskim stajalištima, glazbi, umjetnosti i brojnim drugim karakteristikama koje stvaraju identitet zajednice.¹⁶ Kultura je upravo ono što bitno razlikuje jedan narod od drugih naroda. Danas ljudi mnogo putuju i na tim putovanjima uočavaju ponašanje pojedinaca, grupe ljudi, način njihova odijevanja, međusobnog govora i sve to je sastavni dio njihove kulture, to jest procesa koji zahtijeva više vremena. Kultura je složena riječ i postoje drugačije percepcije o tome što kultura može predstavljati:¹⁷

1. Stanje uma pojedinca
2. Kultura kao način razlikovanja od drugih civilizacija
3. Zbirka ljudskih radova
4. Životni stil

Iz prethodno navedenih stavki što se sve smatra kulturom, može se zaključiti kako je veoma bitno sagledavanje lokalne zajednice koja je sastavni dio proizvoda turizma.

Svaki turist od turističke destinacije očekuje jedinstveni doživljaj, emocije i iskustvo, a sve te stavke omogućuje lokalna zajednica koja dijeljenjem i ekspresijom svojih životnih stilova i drugih segmenata kulture budi osjećaj radoznalosti kod svakog turista koji pokazuje danas sve intenzivniju želju za interakcijom s domaćinom i mogućnosti doživljaja putem svih osjetila.

Pridodajući kulturi riječ baština ili naslijeđe postavlja se temelj za objašnjavanje glavnog elementa kulturnog turizma, a to je kulturna baština. Deklaracija Svjetske turističke organizacije (World Tourism Organization WTO) koja je donesena 28. lipnja 1985. godine definira kulturnu baštinu kao naslijeđe prošlih generacija koje obuhvaća različite radove

¹⁶ <http://www.enciklopedija.hr> (12.4.2019)

¹⁷ Vodeb K. i Grižinić J. (2015): Cultural tourism and destination impacts, Juraj Dobrila University of Pula, str. 3-302.

umjetnika, pisaca, arhitekata, filozofa i drugih osoba koji su svojim radom i umijećem doprinijeli razvoj identiteta svojeg naroda¹⁸. Ne radi se samo o materijalističkoj baštini već o kulturnoj baštini koja se sastoji od nematerijalnih komponenti poput jezika, vjerovanja, festivala i raznoraznih tradicija.

Kulturna baština je percepcija pojedinaca ili društva o povijesnim vrijednostima koji pobuđuju interes, te ujedno prepoznavanje važnosti očuvanja istih radi prijenosa poruka i načina života budućim generacijama kako bi mogli upoznati vlastiti identitet. Sukladno prethodnim stavkama 20. stoljeće je razdoblje rasta baštine, jer privlači pozornost brojnih interesnih skupina koji počinju prepoznavati važnost povijesti za današnje, ali i buduće generacije¹⁹. To je razdoblje uočavanja bogatstva živućih povijesnih gradova koji sadrže priče o vremenima i načinu života koji sežu u daleku ljudsku prošlost i slika je svijeta koji se bitno razlikovao od današnjeg. Slijedom navedenog upravo je to što budi sve veću radoznalost u proučavanju naslijeđa. Baština se dijeli na materijalnu i nematerijalnu, a s obzirom na prenosivost na mobilnu i statičnu²⁰. Nematerijalna baština nije vidljiva golim ljudskim okom jer je ona direktno povezana s životom ljudi. S druge strane materijalna baština služi kao vizualni prikaz povijesti jednog naroda i teritorija gdje se nalaze tragovi svih ljudi kao jedne povezane cjeline.

Kako bi se nešto moglo naslijediti u okviru materijalnih ili nematerijalnih vrijednosti potrebno je da narod ili znamenitost „boravi“ na jednom te istom području. Baština je stoga statičan element, jer za njeno postojanje je potreban kontinuitet vremena kako bi buduće generacije mogle prenositi i očuvati sva materijalna i nematerijalna obilježja područja koje ih definira²¹. Lokaliteti, ljudi i aktivnosti su sastavnice kulture. Turizam kao rastući fenomen ne može opstati bez tih istih obilježja stoga je potrebno dodatno objasniti taj interaktivan odnos kulture koja je više statična za razliku od dinamičnijeg turizma.

Slijedom svega navedenog može se definirati pojam kulturnog turizma. Kulturni turizam predstavlja oblik turizma koji seže od Grand Tour putovanja u 16. stoljeću, te podrazumijeva putovanja pojedinca ili grupe ljudi koja putuju izvan uobičajenog mjesta boravka, te su djelomice i u potpunosti motivirani kulturom u smislu posjeta raznih lokaliteta, muzeja, manifestacija. Pojedinci koji putuju žele upoznati kulturu naroda kroz njihov način života,

¹⁸ Gredičak, T. (2008): Kulturna baština u funkciji turizma. *Acta turistica nova*, 2 (2), str. 205-234. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/43437> (6.4.2019.)

¹⁹ Ibidem

²⁰ Ibidem

²¹ Jelinčić, D.A. (2006): Turizam vs. Identitet Globalizacija i tradicija. *Etnološka istraživanja*, (11), str. 161-183. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/37108> (6.4.2019.)

lokaliteta koji obilježavaju njihov teritorij, hrane koji jedu i ostale čimbenike koji čine sastavni dio života naroda. S obzirom da se kultura može sagledati kroz tri aspekta, postoje stoga i 3 tipa kulturnog turizma²²:

1. Turizam umjetnosti
2. Turizam naslijeđa
3. Turizam područja

Turizam umjetnosti se bazira na privlačenju turista s ciljem upoznavanja umjetničkih proizvoda i izvedaba kao što su muzeji, manifestacije, kazalište. Turizam naslijeđa se referira na materijalni aspekt kulture, to jest resursa poput povijesnih lokaliteta, očuvanih građevina i drugih lokacija koje imaju povijesnu važnost kulture naroda. Turizam područja se odnosi na nematerijalni aspekt kulture, odnosno način ponašanja pojedinaca ili grupe naroda, koje su njihove vrijednosti i stajališta.

Kako kultura nema neku jedinstvenu definiciju stoga postoji i prethodno navedena podjela kulturnog turizma. Isto tako postoji i podjela među samim turistima kulturnog turizma. Kao šta definicija kulturnog turizma nalaže, postoje turisti koji su djelomice i potpuno motivirani kulturom. Odnosno postoje turisti koji vole putovati radi subjektivnih motiva koji nisu isključivo kulturni, već pokazuju interes posjetu određenih lokaliteta i muzeja, ako ti isti predstavljaju visoku razinu atrakcije mjesta kojeg posjećuju. S druge strane postoje turisti koji putuju isključivo radi upoznavanja kulture i boljeg razumijevanja naroda.

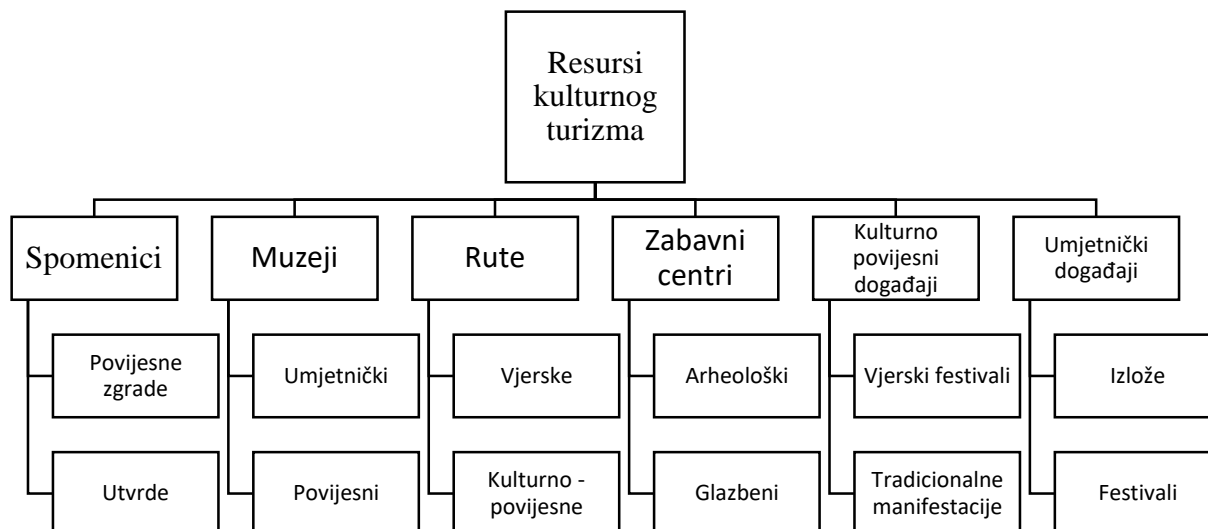
Postoji konceptualna i tehnička definicija kulturnog turizma. S konceptualnog aspekta kulturni turizam predstavlja putovanje pojedinca ili grupe izvan uobičajenog mjesta boravka kako bi posjetili kulturne atrakcije s ciljem zadovoljavanja svojim potreba. S tehničkog aspekta kulturni turizam predstavlja sve aktivnosti pojedinca ili grupe u posjetu kulturnih atrakcija, manifestacije izvan uobičajenog mjesta boravka²³.

Glavni cilj kulturnog turizma jest osnaženje i promocija identiteta na način da se iskaže vrijednost naroda kroz poštovanje i podupiranje tradicija. Lokalna zajednica je u fokusu ovog oblika turizma stoga čini glavni faktor atraktivnosti kod turista. Imajući na umu stav rezidenata,

²² Mousavi Seyed S., Doratli N., Mousavi Seyed N. i Moradiahari F. (2016), Defining Cultural Tourism, International Conference on Civil, Architecture and Sustainable Development (CASD-2016) Dec. 1-2 London (UK), str. 70-75.

²³ Mousavi Seyed S., Doratli N., Mousavi Seyed N. i Moradiahari F. (2016), Defining Cultural Tourism, International Conference on Civil, Architecture and Sustainable Development (CASD-2016) Dec. 1-2 London (UK), str. 70-75.

te adekvatnim informiranjem turista o važnosti lokalne zajednice mogu se povećati ekonomski doprinosi od turizma i ponos rezidenata.

Slika 1: Podjela resursa kulturnog turizma

Izvor: Pančić Kombol, T. (2006). Kulturno naslijeđe i turizam. Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin, (16-17), str. 211-226. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/8702> (6.4.2019.)

Iz slike 2. uočljiv je stupanj raznovrsnosti kulturnih resursa.

3.2. Međuodnos kulture i turizma

Međuodnos kulture i turizma postoji od kada su ljudi po prvi puta počeli putovati. Putovanje je ponajprije inicirano motivacijom za istraživanje novih mjesta izvan uobičajene sredine koja se sastoji od različitih ljudi, spomenika, lokaliteta i drugih kulturnih obilježja. Iz svega toga može se reći da širenje prepoznatljivosti kulture jednoga naroda ne bi bilo moguće bez turizma, ali isto tako bez kulturnih resursa turizam ne može privlačiti turiste željne širenja svojega kulturnog znanja ²⁴.

Razumijevanje važnosti kulturnog naslijeđa se bitno razlikuje kroz razdoblja proučavanja. U 20. stoljeću odnos kulture i turizma je doživio preobrazbu. Specifičnije 1964. godine prema Venecijanskoj povelji koncept kulturnog naslijeđa ne uzima u obzir samo povijesne građevine

²⁴ Richards G. (2018): Cultural Tourism: A review of recent research and trends. Journal of Hospitality and Tourism Management, str. 1-24.

u kojima su sadržane nevjerojatni umjetnički radovi, već kontinuirani ljudski rad kao neizostavan dio procesa stvaranja²⁵.

Osim toga bitno je sagledati početak i veći dio 20. stoljeća kao razdoblje kada su se kultura i turizam promatrali kao dvije odvojene cjeline. Tek početkom 80.-ih godina u svijetu turizma se javlja kulturni turizam koji objedinjuje dva elementa koja su nekoć bila potpuno nespojiva²⁶. Posljedica novog oblika turizma su upravo promjene na tržištu koje su prikazane u idućoj tablici:

Tablica 1: Trendovi s aspekta potražnje i ponude

Promjene na turističkom tržištu	
Potražnja	Ponuda
<ul style="list-style-type: none"> • Edukacija u kulturi • Težnja za doživljajem života sredine koja se posjećuje • Povećani interes za upoznavanje kulture naroda • Veća važnost nematerijalnoj baštini • Mogućnosti dostizanja različitih kultura 	<ul style="list-style-type: none"> • Kulturni turizam kao oblik turizma koji pokazuje znakove rasta • Doprinos kulturnih resursa u generiranju prihoda • Prikaz identiteta • Korištenje kulturnih resursa u pozicioniranju na turističkom tržištu

Izvor: OECD (2009.), The Impact of Culture on Tourism, str. 3-153. Chapter 2. Roles and impact of culture and tourism on attractiveness.

Tablica 1. prikazuje promjene na strani potražnje i ponude. Počevši od potražnje uočljivo je kako se sve veća važnost pridodaje obrazovanju ili stjecanju znanja o povijesnim lokalitetima, te također sve veći interes za posjetom destinacije s ciljem upoznavanja sredine ili naroda. Sa aspekta ponude akteri turizma itekako uočavaju potencijal kulturnih resursa, te kako bi destinacija mogla izgraditi svoj identitet korištenjem tih istih resursa u promociji.

Kulturna baština se dijeli na materijalnu i nematerijalnu te djeluje kao jedan sinergijski sustav²⁷. Sve to u ukupnosti znači da kulturna baština predstavlja veliki broj resursa koji se mogu iskoristiti u turističke svrhe generirajući prihode pogodne za zajednicu i poboljšanje ekonomskog prosperiteta. Prošlo stoljeće je sukladno novim gledištima o kulturnoj baštini razdoblje uključenja brojnih dionika u procesu valorizacije i očuvanja naslijeđa. Sve više postoji zabrinutost o negativnim utjecajima turizma²⁸. Atraktivnost kulture naroda postaje sve više jedan od glavnih motiva putovanja, stoga se mnogi dionici trebaju posvetiti novim načinima kontrole turističkih tokova.

²⁵ Conti A. (2015): Cultural heritage and tourism: POSSIBILITIES OF A SUSTAINABLE RELATIONSHIP, Technical Transactions Architecture str. 16-23.

²⁶ OECD (2009.), The Impact of Culture on Tourism, str. 3-153. Chapter 2. Roles and impact of culture and tourism on attractiveness.

²⁷ Ibidem str.17.

²⁸ Ibidem str.17.

Zaključno, ova interaktivnost je posebna i neizbježna. Odnos kulture i turizma je rezultat stvaranja novog oblika turizma, to jest kulturnog turizma koji danas privlači mnoge zemlje u implementaciji, jer proizlazi od temeljnih načela održivosti.

3.3. Problemi razvoja kulturnog turizma

Iduća tablica prikazuje odnos upravljanja kulturnom baštinom s jedne strane, te turizma s druge, to jest moguće probleme koji nastaju sukladno različitim stajalištima.

Tablica 2: Odnos menadžmenta kulturne baštine i turizma

	Menadžment kulturne baštine	Turizam
Struktura	<ul style="list-style-type: none"> • Ne profitna organizacija • Javni sektor 	<ul style="list-style-type: none"> • Profitna organizacija • Privatni sektor
Glavni dionici	<ul style="list-style-type: none"> • Lokalna zajednica • Članovi grupe kulturne baštine • Stručnjaci s područja valorizacije kulturne baštine 	<ul style="list-style-type: none"> • Nacionalne turističke asocijacije • Poslovni subjekti • Ne rezidenti
Pružena vrijednost	<ul style="list-style-type: none"> • Vrijednost materijalne i nematerijalne kulturne baštine se pridodaje lokalnoj zajednici 	<ul style="list-style-type: none"> • Pružanje vrijednosti turistima s ciljem promicanja identiteta sredine koja se posjećuje
Područja aktivnosti	<ul style="list-style-type: none"> • Umjetnost, sociologija 	<ul style="list-style-type: none"> • Marketing
Međunarodna tijela	<ul style="list-style-type: none"> • ICOMOS/ICOM/UNESCO 	<ul style="list-style-type: none"> • WTO

Izvor: Filipova M. (2008.): Challenges before the achievement of a sustainable cultural tourism, *Tourism and Hospitality Management*, Vol. 14, No. 2, str. 311-322. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/181036> (7.4.2019.)

Tablica 2. ukazuje na nekoliko problema s kojim se mogu suočiti dionici razvoja kulturnog turizma. Sagledavajući strukturu obje razine menadžmenta uočljivo je isprepletanje ciljeva kulture s jedne strane i turizma s druge. Nadalje, akteri koji sudjeluju u formiranju ciljeva se bitno razlikuju. U području kulturne baštine dominantnu ulogu ima lokalna zajednica, dok u turizmu poslovni subjekti koji teže povećanju svoje profitabilnosti. Najbitnija stavka ili razlika ovog odnosa jest način ispostave vrijednosti, u smislu da se s aspekta kulture nastoji raditi na isporuci vrijednosti kulturnih sadržaja prema rezidentima, dok akteri u području turizma su fokusirani samo na turiste na način da ih se privuče putem kulturnih resursa koje im stoje na raspolaganju.

Iz strukture, ciljeva i fokus grupa uočljive su razlike u provođenju menadžmenta kulture i menadžmenta turizma. Ovaj sukob interesa je s jedne strane dobar, jer se uočavaju mogućnosti bolje suradnje i efikasnosti kada bi jedan i drugi menadžment djelovao sinergijski. S druge strane sinergijskim djelovanjem bi se smanjio ukupni potencijal djelovanja jednog oblika organizacije kao zasebne cjeline.

Svim navedenim postavljaju se određeni izazovi, u smislu kako zadovoljiti interese obiju skupina s zadovoljavajućim rezultatima koji su prihvatljivi jednoj i drugoj strani, kako minimizirati negativne utjecaje, a maksimizirati korisnosti koji proizlaze iz ovog odnosa. Bez obzira na izazove neophodno je govoriti o sinergiji kulture i turizma radi same dinamičnosti turističke potražnje i ponude. U formiranju cjelokupnog turističkog proizvoda sudjeluje privatni, ali djelom i javni sektor, stoga formiranje partnerstva i suradnje je neizbježan korak u razvoju kulturnog i drugih oblika turizma.

Kulturni turizam slijedom svih činjenica predstavlja alternativni oblik turizma koji u fokusu svog djelovanja sadrži veoma osjetljive elemente kao što su materijalna i nematerijalna kulturna baština. Primarni cilj ovog tipa turizma se ne svodi na privlačenje što većeg broja turista, već upravo suprotno, na privlačenju manje skupine ljudi koja je obrazovana i razumije važnost očuvanja svega onoga što vide i dožive. Može se reći kako je ono samo alat koji stoji na raspolaganju akterima turizma, ali i višim razinama menadžmenta s ciljem očuvanja krhkog bogatstva koje reflektira identitet skupine ljudi od daleke povijesti, pa sve do danas.

4. ODRŽIVI KULTURNI TURIZAM U MALIM POVIJESNIM GRADOVIMA

4.1. Temeljne značajke malih povijesnih gradova

Mali povijesni gradovi čine predmet proučavanja. Radi se o manjim teritorijalnim cjelinama koji obiluju bogatom kulturnom baštinom koja se izgradila kroz povijest. Posjetom se stvara slika o mjestu koje karakteriziraju brojne povijesne građevine, spomenici, te djela umjetnika koja su doživjela svijetlo današnjeg svijeta. Mjesta kao takva nemaju moderan sjaj i dojam modernog svijeta, te teško pronalaze svoju ulogu u turizmu. Veliki moderni gradovi danas su mjesta brojnih sadržaja i atrakcija, te svaka osoba posjetom može zadovoljiti svoje interese. Razlog tomu jest razvoj u tehnološkim rješenjima koja su omogućila bržu gradnju današnje infrastrukture.²⁹

Kako se radi o gradovima manje površine može se zaključiti kako ti gradovi nemaju veliki broj rezidenata, ali isto tako ne mogu primiti veliki broj turista. Ulice su većinom uže, stoga je protok ljudi jako spor, pogotovo ako odjednom prolaze njih stotinjak. Grad Trogir kao primjer malog povijesnog grada je smješten na otoku, te ga jedino most povezuje s kopnom, stoga postoje gradovi koji se suočavaju s problemom fizičke dostupnosti. Posjetom tim cjelinama pojedinac se može susresti sa različitim stilovima arhitekture kao i sa različitim materijalima korištenim za gradnju. Danas su ti gradovi utjecajem turizma većinom prepuni restoranima, kafićima i drugim ugostiteljskim objektima što dodatno otežava protok rezidenata i turista kroz grad.

Prethodno stoljeće je razdoblje „rođenja“ turizma kao fenomena tržišta ili nove grane gospodarstva koja se pokazala kao efikasna djelatnost koja generira visoke prihode i s vremenom je postala glavni generator pokretanja gospodarstva za određene turističke zemlje. Razvojem turizma paralelno se razvija važnost očuvanja povijesnih cjelina, gradova, geografskih područja radi stvaranja proizvoda kulturnog turizma.

Kako je turizam dinamična aktivnost ponuda se tijekom vremena treba mijenjati i prilagođavati potražnji, tako je došlo i do novog oblika turizma kao što je kulturni turizam. Povijest i svi njeni elementi, bilo opipljivi ili ne, krhkog su karaktera, te njihova velika vrijednost proizlazi iz mogućnosti tih građevina, materijala, radova, tradicije da opstanu kroz promjenjivi vremenski period. Sukladno tome, turisti pokazuju interes za posjet takvih atrakcija.

²⁹ Rudan E. (2010): The development of cultural tourism in small historical towns, Faculty of Tourism and Hospitality Management in Opatija. Biennial International Congress. Tourism & Hospitality Industry, str. 577-586.

Održivi i kulturni turizam komplementarni su proizvodi koji služe kao alati malim povijesnim gradovima radi poboljšanja ekonomskog, društvenog i okolišnog stanja.

ICOMOS³⁰ navodi 16 ciljeva.

Ciljevi :

- Očuvanje povijesnih gradova kao integralni dio politike ekonomskog, društvenog i okolišnog razvoja
- Vođenje brige o kvaliteti elemenata koji sačinjavaju bogatstvo povijesnih cjelina
- Poticanje uključivanja lokalne zajednice u programima restauracije
- Sistemski pristup k očuvanju
- Uspostavljanje adekvatnog plana očuvanja, uzimajući u obzir sve zakonske, financijske i druge važne faktore
- Kontinuirano održavanje objekata
- Provođenje svih potrebnih aktivnosti u svrhu očuvanja prije primjene plana očuvanja
- Aktivnosti i funkcije u skladu s karakterom povijesnog grada
- Unaprjeđenje stanja kuća
- Poštovanje prostora gradnje, uzimajući u obzir visinu i veličini okolnih građevina
- Povijesno znanje bi se trebao proširiti kroz poticanje arheoloških istraživanja
- Planiranje prometa unutar gradova i maksimalan broj parkirnih mjesta
- Veće prometne izgradnje trebaju povećati dostupnost povijesnih gradova
- Pokretanje radionica i informativnih programa radi podizanja svijesti kod lokalne zajednice
- Trening za aktere koji sudjeluju u konzervaciji
- Potrebno očuvanje od prirodnih katastrofa i pojava

4.2. Prednosti i nedostatci razvoja turizma u malim povijesnim cjelinama

Počevši od prednosti, turizam generira prihode koji su neophodni za ekonomski prosperitet, te stoga sudjeluje u pribavljanju sredstava potrebnih za očuvanje i restauraciju povijesnih građevina. Nadalje, s povećanjem prihoda, raste dohodak stanovništva koji korištenjem istog sudjeluju u ekonomskim tokovima generirajući gospodarski rast. S povećanjem turističke potražnje dolazi do potrebe za većim volumenom radne snage, to jest potiče se uključivanje

³⁰ ICOMOS (1987), Charter for the conservation of historic towns and urban areas (WASHINGTON CHARTER 1987)

lokalne zajednice u razvoj turizma. Uspješnim rezultatima, turizam pomaže da grad bude prepoznat na turističkom tržištu. Poveznica na prethodno jest povećanje ponosa kod lokalnog stanovništva koji putem turizma nastoji održati tradicije ili običaje kao temelje njihova identiteta.

Kad se govori o malim gradovima s povijesnim značajkama neosporno je suočavanje s brojnim problemima koje turizam sa sobom donosi. Počevši od strukture tih cjelina, radi se o malim uskim prostorima koji su građeni sukladno potrebama, ali i mogućnostima gradnje. Iz te činjenice javlja se problem s kontrolom tokova posjetitelja, te prevelikog broja ljudi na samom prostoru. Pošto se ti gradovi ne mogu radi povijesne vrijednosti fizički mijenjati, upitna je opstojnost materijala starih građevina, ali i kvaliteta doživljaja za turiste. Dolaskom posjetitelja u gradove s malim brojem stanovnika, moguć je rast netrpeljivosti između domaćina i gostiju, a dvije su moguće posljedice. Ili će stanovništvo odseliti u veće urbane cjeline koje im nude bolje mogućnosti života, ili će turisti zahvaljujući neugodnoj atmosferi promijeniti svoje preferencije u pogledu posjeta malom povijesnom gradu.³¹

³¹ Rudan E., Peršić S. (2011.): Razvoj turizma maloga povijesnoga grada na primjeru Mošćenica, Modeli upravljanja procesima obnove i razvoja povijesnih gradova: međunarodni znanstveno-stručni skup: zbornik radova / Božić, Nikša ; Dumbović Bilušić, Biserka - Ivanić-Grad : Hrvatska sekcija ECOVAST-a, str. 1-12.

5. GRAD TROGIR

Grad Trogir se nalazi na kraju Kaštelanskog zaljeva, te predstavlja centar trogirske mikroregije. Obuhvaća 8 naselja, a prosječna gustoća naseljenosti iznosi 336,5 st/km² što čini grad Trogir jednog od gusto naseljenih područja Republike Hrvatske. Sveukupno zauzima površinu od 39,2 km² s ukupnom populacijom od 13.192 stanovnika što čini 2,9% ukupnog broja stanovnika Splitsko-dalmatinske županije³². Sastoji se od dvije geografske cjeline:

- Otoci: Veliki i Mali Drvenik, dio otoka Čiova (Arbanija i Mastrinka)
- Priobalno područje: Žedno, Trogir, Divulje i Plano

Blaga mediteranska klima omogućava na području grada Trogira i okolice brojne sunčane dane. Sagledavajući demografsku sliku, grad Trogir suočava s problemom starenja stanovništva ili s manjim postotkom mlađe populacije u ukupnom broju stanovnika, ali također sa sve većim brojem rezidenata koji iseljavaju iz grada. S aspekta prosječne nezaposlenosti grad bilježi uzastopne, pozitivne rezultate u smislu da se prosječan broj nezaposlenosti od 2005. do 2016. smanjio s 1159 na 895 ljudi³³. Ovim rezultatima grad može ponajviše zahvaliti turizmu koji tijekom sezone mijenja strukturu tržišta rada u smislu povećanja potražnje za radnom snagom. Od ukupne populacije najveći udio čine oni sa završenom srednjom školom, dok osobe s fakultetom čine 15,66%³⁴.

5.1. Kulturni resursi

Ključan elementi svake destinacije koja želi razvijati kulturni turizam su kulturni resursi. Grad Trogir ne samo da predstavlja malu povijesnu cjelinu, već ono obiluje resursima koji su potrebni za privlačenje „kulturnih turista“. Prije ulaska u sadržaj i opis kulturnih resursa važno je naglasiti kako se radi o gradu s titulom najbolje sačuvanog romaničko-gotskog kompleksa cijele Srednje Europe. Stoga u najznačajnije elemente kulturne baštine grada Trogira spadaju:³⁵

- Povijesna jezgra : na popis UNESCO od 1977. godine. Temeljni razlog uvrštavanja na popis kulturne baštine jest očuvanost nekadašnjeg grada Mletačke republike.
- Katedrala svetog Lovre: gradnja katedrale je započela u 13. stoljeću, a sam zvonik se gradio skoro dva stoljeća. Portal majstora Radovana iz 1240. godine kao najistaknutije djelo uz brojna druga umjetnička djela i stilovi od romanike do baroka glavne su karakteristike i posebnost ove građevine. Sukladno dugom razdoblju gradnje katedralu

³² Trogir Holding d.o.o. (2017): Strateški plan za razdoblje 2017.-2019. str. 4-100.

³³ Ibidem

³⁴ Ibidem str.22.

³⁵ Trogir Holding d.o.o. (2017): Strateški plan za razdoblje 2017.-2019. str. 4-100.

obilježavaju stilovi gotike, romanike, baroka i renesanse. U sakristiji katedrale nalaze se srebrne i zlatne umjetnine iz 15. stoljeća, knjižna i arhivska građa, te crkveno ruho³⁶.

- Tvrđava Kamerlenog: poznata građevina koja je služila kao smještaj mletačkim vojnicima. Gradila se 17 godina, točnije u razdoblju od 1420. do 1437. godine.
- Velika i mala palača Ćipiko: karakteristika ovog kulturnog resursa su zidine koje se sežu od ranog srednjeg vijeka, te zahvat obnove od strane Koriolana Ćipika.

Od drugih također važnih resursa ubrajaju se:³⁷

- Palača Lucić: nalazi se na gradskoj rivi.
- Loža i spomenik Petra Berislavića: nalazi se u blizini Muzeja grada Trogira, koju karakteriziraju gotički stilovi gradnje
- Crkva svete Barbare: najstarija starohrvatska sačuvana crkva.
- Samostan svetog Dominika
- Župa Gospe od Anđela- Travarica
- Crkva svetog Petra
- Muzej grada Trogira: muzejske zbirke prikazuju razvoj Trogira s aspekta politike, kulture i umjetnosti. Nalazi se u palači Garagnin-Fanfogna. Sadrži tri djela kipara Ivana Duknovića.

Od prirodnih resursa izdvajaju se lokaliteti poput Ihtiološkog-omitološkog rezervata Pantan, te Park Garagnin-Fanfogna koji su zaštićeni Zakonom o zaštiti prirode. Pantan predstavlja močvaru koja je specifična po svojoj mogućnosti miješanja slatke vode i mora. Močvarni ekosustav je fenomen ovog nalazišta, te je jako značajan za život određenih ribljih vrsta. Park Garagnin-Fanfogna je zaštićen spomenik parkovne arhitekture koji predstavlja iznimnu kulturno povijesnu vrijednost³⁸.

³⁶ Trogir Holding d.o.o. (2017): Strateški plan za razdoblje 2017.-2019. str. 4-100

³⁷ <http://www.kulturni-turizam.com/hrv/sadrzaj/trogir/> (7.5.2019.)

³⁸ Trogir Holding d.o.o. (2017): Strateški plan za razdoblje 2017.-2019. str. 4-100.

5.2. Problemi razvoja kulturnog turizma grada Trogira

Grad Trogir prema svojim karakteristikama služi kao izvanredan primjer malog povijesnog grada, a sa svojim kulturnim resursima može u planu razvoja ukomponirati mogućnosti implementacije održivog oblika kulturnog turizma. Opis kulturnih resursa predstavlja snagu i priliku za grad, no grad se suočava sa određenim gospodarskim, institucionalnim, društvenim i okolišnim problemima.

Od gospodarskih problema s aspekta razvoja turizma može se navesti sljedeće: sezonalnost, niska kvaliteta smještajnih objekata, plaža, iseljavanje stanovnika iz stare gradske jezgre. Od društvenih najveći je problem nedostatan broj sportskih, obrazovnih i zdravstvenih objekata, dok s aspekta institucija potrebno je izdvojiti neadekvatno korištenje sredstava od strane Europske Unije.³⁹

Grad Trogir se suočava sa brojnim izazovima za rješavanje ključnih problema koji sprječavaju daljnji razvoj. Od svih gore navedenih, za razvoj kulturnog turizma najveći izazov jest kako spriječiti odljev stanovništva iz jezgre grada, jer suština kulturnog turizma polazi od lokalne zajednice.

Sagledavajući samo razvoj kulturnog turizma iz Plana ukupnog razvoja grada Trogira uočljiv je problem stanja kulturnih resursa. Točnije postoji 10 mjera koje će grad implementirati a vežu se za kulturnu i povijesnu baštinu, a one su⁴⁰:

- Projekt obnove krovova
- Projekt obnove muzeja
- Rekonstruiranje kule Kamerlengo
- Edukacija lokalnog stanovništva
- Projekt obnove Čipkove palače
- Projekt obnove Lucićeve palače
- Otkup i obnova palače Berislavić
- Obnova i izgradnja sakralnih objekata

³⁹ Plan ukupnog razvoja – Strategija razvoja – GRAD TROGIR, raspoloživo na http://www.trogir.hr/GradTrogir/images/stories/Statuti_grbovi_zakoni/Strategija_operativni_plan.pdf (7.5.2019.), str.3-17.

⁴⁰ Plan ukupnog razvoja – Strategija razvoja – GRAD TROGIR, raspoloživo na http://www.trogir.hr/GradTrogir/images/stories/Statuti_grbovi_zakoni/Strategija_operativni_plan.pdf (7.5.2019.), str.3-17.

- Očuvanje i optimiziranje gustoće stanovanja u staroj gradskoj jezgri
- Suradnja s investicijskim fondovima zainteresiranim za zaštitu gradske jezgre

Grad Trogir je u 2017. godini ostvario 561 000 noćenja, te 130 800 dolazaka što ukazuje na problem disperzije velikog broja ljudi na malome mjestu⁴¹.

Vizija razvoja grada Trogira glasi: „Trogir je turistička destinacija prepoznatljiva u Hrvatskoj i svijetu po očuvanoj kulturnoj i povijesnoj baštini kvalitetnim smještajnim kapacitetima, nautičkom i cruising turizmu, široke palete ponude kroz male uslužne obrte. Proizvodni pogoni u gospodarskoj zoni te niz proizvodnih poduzeća u službi nautičkog turizma omogućavaju kontinuirano zapošljavanje mladog educiranog kadra. Razvijena komunalna, prometna i energetska infrastruktura, visoka razina obrazovne, zdravstvene te sportsko-rekreativne infrastrukture čini Grad Trogir poželjnim mjestom za život.“⁴²

Iz vizije može se zaključiti kako ovaj grad teži k domaćoj i svjetskoj prepoznatljivosti kulturne baštine, ali također daje se i obećanje za sve građane Trogira kako će imati na raspolaganju svu potrebnu infrastrukturu. Zadnja rečenica vizije daje naslutiti kako grad prepoznaje važnost lokalne zajednice i da je ključno da se potrebe svih stanovnika unutar grada zadovolje. Kako bi grad svoju viziju ispunio, neosporivo je govoriti kako je potreban upravo razvoj održivog kulturnog turizma, posebno iz razloga što su kulturni resursi itekako uočljivi i prepoznati kao veliko bogatstvo i potencijal budućeg razvoja. Lokalna zajednica kao sastavni dio kulturnih atrakcija zahtijeva veću pažnju kako bi ljudi mogli ostati i normalno živjeti u gradu. Održivi kulturni turizam iskorištava prilike kulturnih resursa za privlačenje turista, uzimajući u obzir principe održivog razvoja s ciljem dugoročnog prosperiteta lokalne zajednice. Grad radi svoje male veličine, ali zato velikog bogatstva unutar svog prostora mora težiti održivom pristupu radi održavanja zadovoljavajućeg stanja kulturnih atrakcija, ali i stanovnika grada bez kojih nema nikakvog razvoja. Javlja se pitanje koje su sve mjere potrebne i koje su to smjernice koje vode Trogir k uspješnom razvoju ovog oblika turizma.

⁴¹ <http://www.trogirskiportal.hr> (27.5.2019.)

⁴² Plan ukupnog razvoja – Strategija razvoja – GRAD TROGIR, raspoloživo na http://www.trogir.hr/GradTrogir/images/stories/Statuti_grbovi_zakoni/Strategija_operativni_plan.pdf (7.5.2019.), str.3-17.

5.3. Smjernice razvoja održivog kulturnog turizma u gradu Trogiru

Opis grada, njegova struktura, pristup, te resursi polazišne su točke prilikom navođenja potrebnih smjernica za rast i razvoj održivog kulturnog turizma grada Trogira.

Dostupnost

Geografski položaj grada Trogira je poseban, te je potrebna adekvatna infrastruktura za adekvatan protok turista. Dostupnost, nezaobilazan element razvoja održivog kulturnog turizma se sastoji od fizičke i informativne kategorije. To znači da je potrebno kreiranje plana, cilja i konačne marketinške strategije koja će efikasnim poslovanjem kreirati vrijednost kod potrošača, te ih ujedno privlačiti s ciljem generiranja prihoda za cijelu zajednicu grada Trogira. Kad se govori o fizičkoj dostupnosti referira se na stanje postojeće prometne infrastrukture, to jest potrebno je izdvajanje sredstava za obnovu prometnica kako bi se pružila maksimalna udobnost, ali i što brži protok prometa.

Analiza maksimalnih prihvatnih kapaciteta

Nadalje, kako se radi o manjem gradu prije bilo kakvih planiranja o dolascima turista potrebno je sagledavanje studije maksimalnih nosivih kapaciteta. Studija pokazuje koliki je maksimalan broj ljudi na jednom prostoru dozvoljen, te ukoliko se ta brojka poštuje, okoliš kao i kulturne atrakcije neće osjetiti negativne utjecaje turističkih posjetioaca. Ova mjera doprinosi održivom razvoju, te u dugom roku smanjuju se ukupni troškovi restauracije povijesnih objekata. Naravno ova studija nije baš dobrodošla za aktere turizma koji žele brzo zaraditi. Razlog tome jest što se u maksimalan broj ljudi svrstava i lokalna zajednica prema kojoj nije potrebno poduzimanje određenih restriktivnih radnji, stoga se udio turista u ukupnoj populaciji grada u određenom trenutku smanjuje.

Održavanje kulturnih objekata

Nakon rješavanja problema dostupnosti, te utvrđivanja maksimalnog kapaciteta grada, fokus se pridodaje stanju ponude, to jest kulturnim atrakcijama. Potrebno je angažiranje stručnjaka s područja kulturne baštine, te temeljita inventura svih resursa s kratkim opisom kako bi se sukladno osjetljivosti objekta mogao promijeniti pristup radovima.

Stanje lokalne zajednice

Kada je stanje građevina spremno za prihvrat novih posjetitelja, idući segment promatranja stanja jest lokalna zajednica. U pogledu stanja uključuje se nekoliko faktora. Prvo je sagledavanje ljudi koji trenutačno borave u gradu, koji su njihovi motivi ostanka ili postoji li mogućnost odseljavanja. Kako je Trogir mali grad mora biti u stanju pružiti svojem stanovništvu adekvatne objekte koji doprinose boljitku njihova zdravlja i općeg života. Istraživanjem putem upitnika mogla bi se dobiti slika rezidenata o gradu u pogledu stvari s kojima nisu zadovoljni. Stanje poduzetništva ili mogućnosti zapošljavanja također se mogu uzeti kao varijable koje utječu na opstanak rezidenata u gradu. Kako je opstanak lokalne zajednice u što većem broju nužan za održavanje kulturnog identiteta potrebne su poticajne inicijative (zapošljavanje mladih, doprinosi obiteljima s većim brojem djece). Kako je predmet kulturnog turizma kulturna baština, postavlja se pitanje, postoji li adekvatna razina znanja i svijesti među lokalnim stanovništvom. Nedostatak znanja ili manjak svijest o bogatstvu kulturnih dobara se može ispraviti putem organiziranja različitih radionica za građane Trogira, ali isto tako predstavljaju mogućnost sudjelovanja u donošenju bitnih odluka za njihov grad.

Uloga vlasti

Osobe koje su na vlasti trebaju implementirati razvoj održivog kulturnog turizma u općoj strategiji razvoja grada kao integralnog dijela dokumenta. Ova smjernica je sama po sebi jednostavna i razumljiva, jer bez integracije pojedinih elemenata koji utječu na sveukupni razvoj nema zadovoljavajućih rezultata s gledišta ekonomije, društva i okruženja. Osim samog zapazanja razvoja održivog kulturnog turizma potrebna je konstanta podrška od lokalnih vlasti u koracima implementacije kako bi se došlo do uspješne realizacije.

Implementacija tehnologije, te njena prezentacija i interpretacija.

Svijet tehnologija danas raste iz dana u dan. Tehnologija koja omogućuje praćenje prometa itekako može pomoći u rješavanju problema tokova turista. Uspostavljanje tima stručnog za kreiranje mobilnih aplikacija bi olakšalo turistima što efikasnije korištenje svojega vremena. Isto tako tehnologija bi omogućila akterima u turizmu pristup velikoj količini informacija to jest velikoj bazi podataka koja sadrži sve informacije o navikama gostiju, načinu ponašanja i preferencija turističkih proizvoda. Mobilne aplikacije bi mogle riješiti problem loše signalizacije, nudeći potrebne informacije, te interaktivnost s korisnikom radi poboljšanja usluge i stvaranja dodatne vrijednosti.

Signalizacija

Putem adekvatne signalizacije kulturne baštine može se povećati razina informiranosti, te svijest kod lokalnog stanovništva, te turista kako se radi o resursima iznimne autentičnosti. Ujedno se ukazuje na oprezniji pristup prilikom posjeta velike količine ljudi. Signalizacija se može izgraditi korištenjem IT tehnologije kako bi se informacija mogle prikazati na pametnim uređajima koji postaju glavno sredstvo dohvata podataka turista na njihovom putovanju.

6. ZAKLJUČAK

Mali povijesni gradovi su predmet istraživanja, te se mogu opisati kao značajne cjeline koje čine sastavni dio ukupne turističke ponude. Radi se o teritorijalno malim mjestima koji obiluju kulturnim resursima, te su od velikog povijesnog i kulturnog značaja. Primjer, jednog takvog grada je Trogir koji je dodatno naglasio svoju vrijednost uvrštavanjem na listu kulturnih dobara UNESCO-a.

Kako se ti gradovi sastoje od raznih objekata i djela koja su zahvaljujući povijesnim značajkama postala glavne atrakcije, posebice za tipove turista koji su motivirani za povećanje svojega kulturnog znanja, dolazi se do pitanja kako primiti tu sve već izraženiju turističku potražnju. S obzirom da se radi o kulturnim resursima govori se o razvoju kulturnog turizma.

Za razvoj takvog oblika alternativnog turizma potrebno je postajanje resursa koji kod ovog tipa turizma nisu samo materijalni već postoje i određeni nematerijalni ili neopipljivi resursi poput lokalne zajednice koja se načinom života, održavanjem tradicije i govornog jezika razlikuje od drugih skupina, te predstavlja element atrakcije bez kojega nema govora o razvoju kulturnog turizma.

Znajući da se radi o malim mjestima, nužno je pristupiti s dodatnim oprezom. Razlog tome jest postojanje negativnih utjecaja turizma na razvoj i održavanje malih povijesnih gradova. Grad Trogir nije izuzetak, te se suočava s problemima iseljavanja stanovništva, neadekvatne valorizacije kulturnih resursa kao i s problemom održavanja objekata.

Za rješavanje tih problema potreban je održivi pristup razvoju. Smjernice razvoja održivog kulturnog turizma se oslanjaju ponajprije na lokalnu zajednicu, kojoj je potrebno pružiti mogućnosti normalnog života, te ujedno educirati o resursima grada u kojem žive. Također potrebno je postojanje adekvatnih ljudskih resursa koji će voditi brigu o stanju objekata. Održivost je stoga ključan cilj posebice za ove male povijesne cjeline koje čine sastavni dio cjelokupne turističke ponude destinacije. Bez pogleda u budućnost, sadašnjost uvijek dobro izgleda sve dok se ne susretne s istinom vremena.

LITERATURA:

1. Ben-Eli M. (2005): Sustainability: Definition and Five Core Principles, A New Framework, The Sustainability Laboratory, str. 2-9.
2. Conti A. (2015): Cultural heritage and tourism: POSSIBILITIES OF A SUSTAINABLE RELATIONSHIP, Technical Transactions Architecture str. 16-23
3. Filipova M. (2008.): Challenges before the achievement of a sustainable cultural tourism, Tourism and Hospitality Management, Vol. 14, No. 2, str.311-322. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/181036>
4. Gredičak, T. (2008): Kulturna baština u funkciji turizma. *Acta turistica nova*, 2 (2), str. 205-234. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/43437>
5. Harris, J. (2003): Sustainability and sustainable development, International Society for Ecological Economics Internet Encyclopaedia of Ecological Economics, str. 1-12
6. ICOMOS (1987), Charter for the conservation of historic towns and urban areas (WASHINGTON CHARTER 1987)
7. Jelinčić, D.A. (2006): Turizam vs. Identitet Globalizacija i tradicija. *Etnološka istraživanja*, (11), str. 161-183. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/37108>
8. Juganaru I., Juganaru M. i Anghel A., (2008), [Sustainable tourism types](#), *Annals of University of Craiova - Economic Sciences Series*, **2**, (36), str. 797-804.
9. Mousavi Seyed S., Doratli N., Mousavi Seyed N. i Moradiahari F. (2016), Defining Cultural Tourism, International Conference on Civil, Architecture and Sustainable Development (CASD-2016) Dec. 1-2 London (UK), str. 70-75.
10. OECD (2009.), The Impact of Culture on Tourism, str. 3-153. Chapter 2. Roles and impact of culture and tourism on attractiveness
11. Pančić Kombol, T. (2006). Kulturno naslijeđe i turizam. *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, (16-17), str. 211-226. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/8702>
12. Richards G. (2018): Cultural Tourism: A review of recent research and trends. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, str. 1-24.
13. Rudan E. (2010): The development of cultural tourism in small historical towns, Faculty of Tourism and Hospitality Management in Opatija. Biennial International Congress. Tourism & Hospitality Industry, str. 577-586.

14. Rudan E., Peršić S. (2011.): Razvoj turizma maloga povijesnoga grada na primjeru Mošćenica, Modeli upravljanja procesima obnove i razvoja povijesnih gradova: međunarodni znanstveno-stručni skup: zbornik radova / Božić, Nikša ; Dumbović Bilušić, Biserka - Ivanić-Grad : Hrvatska sekcija ECOVAST-a, str. 1-12.
15. Seckin E, Taner D. i Çeken, Hüseyin. (2013): Culture Tourism as a Sustainable Tourism Type: The Ephesus Example. Social Sciences, Vol 79, No 1 (2013), str. 17-22.
16. Sezgin E., Yolal M. (2012) : Golden Age of Mass Tourism: Its History and Development, Visions for Global Tourism Industry - Creating and Sustaining Competitive Strategies, Murat Kasimoglu, IntechOpen, str. 73-90.
17. Trogir Holding d.o.o. (2017): Strateški plan za razdoblje 2017.-2019. str. 4-100
18. Vodeb K. i Grižinić J. (2015): Cultural tourism and destination impacts, Juraj Dobrila University of Pula, str. 3-302.
19. World Tourism Organisation (2000): Report of Multistakeholder Working Group on Tourism

Izvori s Interneta:

1. <http://www.enciklopedija.hr> (12.4.2019)
2. <http://www.kulturni-turizam.com/hrv/sadrzaj/trogir/> (7.5.2019.)
3. <http://www.trogirskiportal.hr> (27.5.2019.)
4. Plan ukupnog razvoja – Strategija razvoja – GRAD TROGIR, raspoloživo na :http://www.trogir.hr/GradTrogir/images/stories/Statuti_grbovi_zakoni/Strategija_operativni_plan.pdf (7.5.2019.), str.3-17
5. UNEP i UNWTO, (2005): *Making Tourism More Sustainable - A Guide for Policy Makers*, (Internet), raspoloživo na: <http://www.unep.fr/shared/publications/pdf/DTIx0592xPA-TourismPolicyEN.pdf> , (5.4.2019)

POPIS TABLICA

Tablica 1: Trendovi s aspekta potražnje i ponude	13
Tablica 2: Odnos menadžmenta kulturne baštine i turizma	14

POPIS SLIKA

Slika 1: Podjela resursa kulturnog turizma.....	12
--	-----------

SAŽETAK

Održivi kulturni turizam predstavlja alternativni oblik turizma koji tijekom vremena sve više dobiva na važnosti.

Problem istraživanja proizlazi iz sve prisutnih posljedica masovnog turizma vidljivih u malim povijesnim gradovima. Radi se o malim cjelinama koji obiluju nažalost nedovoljno valoriziranom kulturnom baštinom, te sačinjava ih sve manji broj rezidenata koji su nezadovoljni načinu pristupa prema njihovom životu. Neadekvatna infrastruktura uz nesnošljiv broj posjetitelja uzroci su iseljavanja sve većeg broj rezidenata malih povijesnih gradova. Kad se govori o održivom kulturnom turizmu ono predstavlja rješenje za potencijalni daljnji razvoj, jer ponajviše nastoji svojim mjerama potaknuti da što veći broj članova lokalne zajednice ostane i svojim prisustvom omogući razvoj kulturnog turizma.

Primjer malog povijesnog grada koji služi kao predmet istraživanja je grad Trogir. U radu su istaknute sve atrakcije koje posjeduje, te stoga postoji podloga za razvoj kulturnog turizma. Problemi iseljavanja stanovništva, neadekvatna infrastruktura, te ne postojanje standarda za protok turista glavni su problemi. Smjernice kao zaključni dio rada odgovor su na rješavanje tih problema, te preduvjet razvoja održivog oblika turizma. Spajanjem održivosti i kulture neosporivo je da lokalna zajednica mora biti uvijek u fokusu, te se može opisati kao glavna polazišna točka koja nadopunjuje sve ostale.

Ključne riječi: kulturni turizam, lokalna zajednica, kulturna baština

SUMMARY

Sustainable cultural tourism is an alternative form of tourism which significance is growing as time passes.

This study is based on small historic towns, which face with consequences that mass tourism has brought to them. Cultural heritage of these towns is placed in small area. Problem of evaluation and few numbers of residents leads to disastrous future. Many residents show interest in leaving because of inadequate infrastructure and unsustainable numbers of tourist who negatively affect their lives. Sustainable cultural tourism is a solution for a greater development in future because of incentives that it encourages. Appropriate measures can lead to more satisfied residents who will then show more interest in staying rather than leaving which further accompanies development of cultural tourism.

Study example is small Croatian town Trogir that has broad range of cultural heritage goods that are necessary for growth of Cultural tourism. As many other towns Trogir is also facing with wide range of challenges. Inadequate infrastructure, more and more unsatisfied residents who are leaving town center in large numbers and poor management of tourists flow in town are one of main problems. Last part of study includes some guidelines for development of sustainable cultural tourism, which can solve previously related problems. Local community is the one, which ask for greater attention and should always serve as a starting point, which complements others.

Key words: cultural tourism, local community, cultural heritage